

Papegaaiduikers

Paul Mentink

Groot-Brittannië is in vergelijking met Nederland minder toebedeeld in het aantal soorten vogels. Een van de meest voor de hand liggende redenen is, dat Groot-Brittannië een eiland is. Er is een biologische wet die zegt dat het aantal soorten op eilanden kleiner is dan op grotere landmassa's. Er zijn echter een aantal vogelsoorten in Groot-Brittannië aanwezig die je niet veel in Nederland zult zien. Het zijn met name de vogelsoorten die een groot deel van hun leven op zee doorbrengen. Want zee is er volop rond de Britse eilanden. Nestgelegenheden zijn er voor deze vogels ook in ruime mate voorhanden.

Eén van de soorten die in grote aantallen langs de kust van Groot-Brittannië broedt is de Papegaaiduiker (*Fratercula arctica*), een vogel uit de alkenfamilie (*Alcidae*). Het is een markante vogel, voornamelijk door de opvallende snavel.

De alkenfamilie

De alkenfamilie komt uitsluitend voor op het noordelijke halfrond. Het is in feite de tegenhanger van de pinguïns en de alkstormvogels die uitsluitend op het zuidelijke halfrond voorkomen. De grotere alken lijken op pinguïns, terwijl de kleinere alken meer op alkstormvogels lijken. De meeste soorten uit deze familie zijn zwart van boven, wit van onderen en broeden in kolonies op moeilijk toegankelijke kliffen en eilanden. Naast de Papegaaiduiker zijn de Zeekoet, de Zwarte Zeekoet, de Alk en de Kleine Alk het meest bekend.

Verspreiding

De Papegaaiduiker komt voornamelijk voor in de noordelijke Atlantische Oceaan, waarbij drie ondersoorten kunnen worden onderscheiden. De talrijkste ondersoort is *Fratercula arctica arctica*

en deze komt voor in het oosten van Canada, Groenland, IJsland en Noorwegen. De kleinste ondersoort is *Fratercula arctica grabae* en deze komt voor op de Britse Eilanden en Ierland. De grootste ondersoort is *Fratercula arctica naumanni* en deze komt voor op het westelijke deel van Groenland en Spitsbergen. Van een aantal kolonies is echter onduidelijk tot welke ondersoort ze behoren.

De totale populatie bestaat uit veel meer dan tien miljoen vogels en is op dit moment stabiel. Het merendeel daarvan, tussen de acht en tien miljoen, komt voor op IJsland. Op de Britse eilanden komen ongeveer 900.000 van deze vogels voor.

Karakteristieken

De bovendelen van de Papegaaiduiker zijn zwart, de onderkant is wit. De gehele nek, die



Eén van de soorten die in grote aantallen op de Britse eilanden broedt, is de Papegaaiduiker. Foto: Jacques van der Neut.

zwart is, kan aan de voorkant qua breedte variabel zijn. De poten zijn fel oranje gekleurd met sterk ontwikkelde teennagels. Het kan er relatief goed mee lopen en de teennagels worden gebruikt bij het graven van een nestholte. De binnenste teennagel staat niet naar voren gericht maar binnenwaarts. Behalve voor graven, wordt deze teennagel ook voor vechten gebruikt en hij kan, afhankelijk van het gebruik, naar voren of naar binnen worden gericht.

De vleugels zijn zwart en relatief kort. De geringe lengte is een compromis tussen peddel voor het zwemmen en een draagvlak voor vliegen. De Papegaaiduiker heeft een snelle vleugelslag (drie- tot vierhonderd slagen per minuut) waarmee een snelheid van ongeveer tachtig km/uur kan worden gehaald. De vlucht lijkt veel op die van een mot.

Het meest opvallende deel is de zwartwitte kop en de grote gekleurde snavel. Aan de snavel heeft deze vogel dan ook zijn naam te danken. Wat veel mensen echter niet weten, is dat de kop veel van haar charme verliest in de winter. De basis van de snavel verliest een negental hoornen platen en de kleur vervlakt, de ornamenten bij het oog verdwijnen en een groot deel van het aangezicht wordt donker. Vroeger werd zelfs gedacht dat het twee verschillende soorten betrof. Er is geen verschil in uiterlijk tussen mannetje en vrouwtje. Het belangrijkste verschil is dat de lengte en de hoogte van de snavel van het mannetje significant groter zijn. Dit geeft hem een snavel die ongeveer 10% groter is. Ook is het mannetje gemiddeld iets groter en zwaarder, echter alleen als een grote steekproef wordt genomen. Deze verschillen gelden uitsluitend als naar individuen wordt gekeken uit de zelfde kolonie.

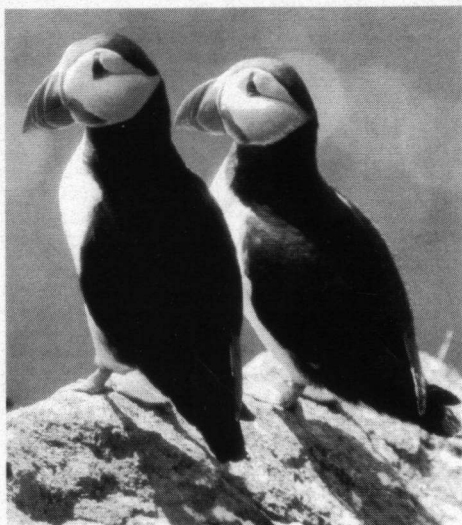
De rui begint zodra het broedseizoen is afgelopen. De kop en de nek beginnen als eerste te ruilen, samen met het verliezen van de hoornen platen op de snavel. De rui van de vleugels en staart vindt in de winter plaats als de Papegaaiduiker ver op zee overwintert. Gedurende deze periode kan de vogel niet vliegen.

Het broedseizoen

In het voorjaar, afhankelijk van de breedtegraad, komen de Papegaaiduikers terug naar hun eigen kolonie na een overwintering op zee. Vanaf drie jaar zijn ze geslachtsrijp, de meeste beginnen echter pas met broeden na vijf jaar. Eerst verzamelen ze zich voor de kust en na een aantal dagen komen de eerste vogels aan land. Alle activiteiten in een kolonie kunnen echter worden opgehouden als er bijvoorbeeld sneeuw ligt of als de nestholtes zijn overstroomd.

De Papegaaiduiker nestelt in een eigen gegraven nestholte of in een natuurlijke holte tussen rotsen. Gewoonlijk wordt met de zelfde partner gepaard en ook wordt de zelfde nestholte gebruikt. Het broedpaar maakt het nest schoon en bekleedt de binnenzijde met allerlei droog materiaal zoals gras en veren.

In een kolonie zijn er altijd broedparen die nog geen nestholte hebben. Een nieuwe nestholte wordt dan gegraven waarbij met de snavel de



De Papegaaiduiker komt voornamelijk voor in de noordelijke Atlantische Oceaan. De talrijkste ondersoort is *Fracaria arctica arctica*. Runde, Noorwegen, 16 juni 1985. Foto: A.C. Zwaga.

grond wordt losgemaakt. Met de poten wordt vervolgens de losse grond weggeschoven. De gegraven gang is horizontaal, tenzij rotsen de route blokkeren. De totale lengte is ongeveer een meter, er zijn echter uitzonderlijk lange gangen van vijftien meter bekend. Het gegrave kan tot erosie leiden, dat in enkele gevallen tot het ineenstorten van de kolonie heeft geleid.

Vanaf eind maart tot eind mei, afhankelijk van de breedtegraad, wordt één ei gelegd. Het ei is rondachtig, glad, meestal wit en is 61 mm x 42 mm. Het gewicht is ongeveer 14% van het gewicht van een vrouwtje. Gaat het ei verloren, dan wordt het alleen in een vroeg stadium nog vervangen door een nieuwe. Door beide partners wordt gedurende 39 tot 43 dagen gebroed. Het jong verblijft tussen de 38 en 44 dagen in de nestholte. In die periode kan men regelmatig het karakteristieke beeld zien van een Papegaaiduiker met een snavel vol met vis. Het jong krijgt verscheidene voedingen per dag en groeit snel. Opvallend is, dat de ouders hun jong niet herkennen. Een ouder voert elke jonge vogel die in de nestholte aanwezig is. Een jong zal dan ook een andere aanvallen als die de nestholte binnenkomt. Het is haast onmogelijk om twee jonge vogels in één doos of kist te houden.

Het jong heeft de eerste weken, met uitzondering van de buik met witte dons, een donker uiterlijk. Na twee weken komen de vleugelveren door, een week later gevolgd door de staartveren. Bij het uitvliegen lijkt het op zijn ouders in winterkleed, met uitzondering van de kleinere snavel.

Het gewicht van een jonge vogel is ongeveer veertig gram als het uit het ei komt. Het gewicht neemt dan toe tot ongeveer driehonderd gram, wat 75% is van het gewicht van een volwassen vogel. De laatste zes tot tien dagen voor het uitvliegen, neemt het gewicht met ongeveer dertig gram af, voornamelijk doordat de hoeveelheid

binnengebracht voedsel wordt verminderd. Het jong wordt niet in de steek gelaten, zoals jaren geleden altijd werd gedacht.

Hoewel er maar één ei wordt gelegd, is het broedsucces meestal erg hoog; 70% tot 80% van de gelegde eieren in een kolonie levert uitgevlogen jongen op. Lage broedsuccessen hebben als oorzaak dat plaatselijk niet genoeg voedsel kan worden gevonden of dat het voedsel door meeuwen wordt afgenomen.

Het voedsel

Het voedsel van de Papegaaiduiker bestaat voornamelijk uit vele soorten vis, in de winter aangevuld met wormen, garnalen en weekdieren. Kleine vissen worden onder water opgegeten, soms verscheidene in één duik, de grotere worden boven water gebracht. De keuze in de soort vis is afhankelijk van wat er plaatselijk voorhanden is, met dien verstande dat de vis niet langer is dan achttien cm. Het stapelvoedsel in Groot-Brittannië en Scandinavië bestaat uit Zandspiering, kleine Haring en Sprat. In de meer westelijke delen van de verspreiding wordt veel Lodde, een kleine zalmsoort, gegeten.

Een Papegaaiduiker kan een groot aantal vissen in de snavel houden. Dit gebeurt uiteraard alleen in het broedseizoen, als er jongen moeten worden gevoerd. Het recordaantal vissen dat een keer werd binnengebracht, staat op 62 vissen. Het totale gewicht van de 62 vissen was echter vijf gram, terwijl normaal het gemiddelde totale gewicht ongeveer tien gram is. Zwaardere vrachten komen wel voor maar geven, evenals extreem lange vissen, problemen bij het vervoer. De vissen worden vastgehouden tussen een serie tandjes op het bovengehemelte en de vlezig tong. De grootte van de snavel is niet speciaal voor het vervoeren van veel vissen, maar meer voor vertoon bij de paring.

Wat bij Papegaaiduikers met een snavel vol vis regelmatig voorkomt, is dat zij worden beroofd door meeuwen en jagers. Meeuwen doen dit meestal als ze zijn geland, terwijl de jagers ze in vlucht trachten te beroven.

Aantalregulatie

De Papegaaiduiker heeft een hoge levensverwachting van 25 jaar en ongeveer 95% van de volwassen Papegaaiduikers overleeft de winter. Strategisch gezien is het voor een broedende vogel beter om een jong te verliezen, dan zijn eigen leven te riskeren.

De sterfte onder jonge Papegaaiduiker is door onervarenheid veel groter. Ook trekken ze verder dan volwassen vogels. Exacte aantallen zijn echter moeilijk te geven, omdat een groot deel van het jaar ver op zee wordt doorgebracht. Ringgegevens zijn zeldzaam. Teruggemelde Papegaaiduikers betreffen meestal aangespoelde exemplaren of een enkeling die gevangen is in een net of aan een vislijn.

De grootste predator van volwassen Papegaaiduikers is de Grote Mantelmeeuw. Het zijn meestal specialisten onder deze meeuwesoort, die ze in volle vlucht achtervolgen en grijpen. Andere predatoren zijn Grote Jagers, Slechtvalken en Giervalken. Om predatoren te ontwijken vormen ze vaak spectaculaire zwermen boven zee tegenover de kolonie. Dit gedrag kan soms uren duren en het geeft de gelegenheid om van en naar de kolonie te vliegen. Eieren en jongen worden door verscheidene soorten vogels en enkele zoogdieren gegrepen.

De Papegaaiduiker werd in het verleden, en in enkele gevallen nog steeds, door de mens als een belangrijke voedselbron gebruikt. Met name bij enkele eilandgemeenschappen was het een welkome aanvulling op het dieet en werden speciale technieken ontwikkeld om ze te vangen en te doden (onder meer op St. Kilda).

Het effect van olievervuiling op sterfte is, in vergelijking met andere zeevogels, meestal gering. Slechts plaatselijk kan een olievervuiling ernstige gevolgen hebben.

Waar zijn ze te zien?

Zoals in het begin al werd vermeld, kan men in Groot-Brittannië in het broedseizoen veel Papegaaiduikers zien. Hoewel ze ook hier op ontoegankelijke eilandjes voor de kust broeden, zijn in



De Papegaaiduiker nestelt in een eigen gegraven nestholte.

Foto: Jaap Taapken.



Er is geen verschil tussen uiterlijk van mannetjes en wijfjes.

Foto: A.C. Zwaga.

Groot-Brittannië toch een aantal plaatsen waar ze op kliffen op het vaste land broeden. Als men bijvoorbeeld de veerboot van Rotterdam naar Hull neemt, kan men al snel een kolonie van enkele duizenden vogels vinden. Ongeveer vijftig kilometer noordelijk van Hull ligt Flamborough waar een grote kolonie op de Bampton Cliffs aanwezig is. Het is zelfs hemelsbreed voor Nederland de dichtstbijzijnde kolonie. Onder auspiciën van 'Het Vogeljaar' worden hier af en toe korte reizen heen georganiseerd evenals naar de Farne Islands.

Verder noordelijk (circa 250 km) langs de oostkust liggen de Farne Islands. Hoewel dit een eilandengroep is, gaan er in het broedseizoen regelmatig boottochten heen, hier is een kolonie van enkele tienduizenden vogels aanwezig.

Aan de oostkust van Schotland kan men verscheidene kolonies op kliffen aan het vasteland aantreffen. De westkust van Schotland heeft grotere kolonies op eilandjes waarvan de toegankelijkheid niet bekend is.

Aan de westkust van Wales en op het eiland Man zijn een aantal kolonies die vanaf het vasteland zijn te bekijken.

Buiten Groot-Brittannië is IJsland het beste land om Papegaaiduikers te zien. Langs de gehele kust zijn veel kolonies te vinden met vele tienduizenden vogels. Het is, zoals al eerder vermeld, het land met de grootste populatie van deze soort. Ook Noorwegen heeft echter een groot

aantal kolonies waarvan sommige met meer dan tienduizend vogels.

Wie Bretagne in Frankrijk bezoekt, kan daar nog een klein aantal kolonies vinden met enkele honderden vogels. Het zijn meestal wel kolonies op eilanden voor de kust gelegen waarvan niet bekend is of die allemaal zijn te bezoeken.

Slotconclusie

Mensen, ratten, vervuiling en veel andere factoren kunnen in verband worden gebracht met de achteruitgang van het aantal Papegaaiduikerskolonies. Maar er zijn ook kolonies waar ogenschijnlijk geen reden bekend is voor een achteruitgang.

Geef de Papegaaiduikers echter de tijd, dan kunnen negatieve factoren worden voorkomen, en zo kan een kolonie zich goed herstellen. Een goede kolonie heeft een hoog broedsucces en een Papegaaiduiker kan ongeveer twintig jaar lang jongen produceren.

Dit houdt niet in dat men maar kan doen en laten wat men wil; men moet altijd opletten dat factoren als (olie)vervuiling en overbevissing kunnen worden voorkomen, want zo heeft de Papegaaiduiker, maar ook andere diersoorten, een goede toekomst.

■ Paul Mentink, 55 Walter Scott Avenue, Wigan WNI 2RH, Engeland, +44-01942 - 495 252.

LITTERATUUR:

Harris, M.P. (1984): The Puffin. T. & A.D. Poyser Ltd.

Onwettige papegaaiduikervangst op Røst

Op 30 april 1995 arresteerde de Økokrim (Milieupolitie) vijf personen bij het onwettig vangen van Papegaaiduikers op het eiland Røst, Noorwegen. De zaak baarde veel opzien bij de pers, radio en televisie en veroorzaakte bovendien moord- en brandgeschreeuw onder de plaatselijke bevolking, die wijst op de langbestaande tradities om de Noorse jachtwet aan de laars te lapen en die eist om daarmee door te gaan! De Norsk Ornithologisk Forening (NOF) is er heel tevreden over, dat de autoriteiten de zaak nu hebben aangepakt - het was geen dag te vroeg. Evenals de pers, de politie en natuurbeheerautoriteiten wist het NOF allang van de jaarlijkse vangst in de broedkolonies op Røst, maar de herhaalde pogingen om de autoriteiten deze duidelijk onwettige activiteiten te doen stoppen, kreeg geen respons. En zo kwam de ingreep tegen de vijf personen toch nog onverwacht voor de NOF, maar niet minder terecht.



Het vangen van Papegaaiduikers is bij de Noorse Jachtwet 1951 verboden.
Foto: Henk Zweers.

Het vangen van Papegaaiduikers in de broedtijd werd bij de Noorse Jachtwet van 1951 verboden en de herfstjacht werd in 1989 gestopt. De kolonies op Røst zijn de grootste van Noorwegen dat wil zeggen dat zij omstreeks 1980 1,3 miljoen paren omvatten. Met het verdwijnen van de Haring ging de papegaaiduikersstand in de jaren vanaf 1970-1980 zo sterk achteruit, dat deze nu is gehalveerd tot circa 600.000 paren. De

Haring komt weer terug, maar de achteruitgang in deze belangrijke zeevogelkolonies gaat nog door.

Deze ernstige achteruitgang is er de directe oorzaak van, dat de Papegaaiduiker op de Noorse lijst van bedreigde vogels als 'kwetsbaar' wordt aangeduid. De kolonies op Røst vormen 21% van de hele wereldpopulatie, wat aantoonde hoe groot de beheerverantwoordelijkheid van Noorwegen is.

Een vuistregel bij het Noorse wildbeheer is, dat men kan 'oogsten' van soorten waarvan een 'oogstbaar' overschot bestaat. En dat geldt absoluut niet voor de Papegaaiduiker en zeker niet in - nota bene - de broedtijd.

Het vangen van zeevogels (speciaal Papegaaiduikers) was eertijds traditie langs de Noorse kust en andere landen met grote kolonies. Veertig jaar geleden stopte men daarmee op Runde en eveneens in de kolonies in Noord-Noorwegen met uitzondering van Røst. Ondanks het verbod zette de bevolking gedurende 43 jaar de oude traditie ieder jaar voort en de laatste jaren werden er 3000-5000 broedende Papegaaiduikers gevangen - hoofdzakelijk op Trenyken.

Het ontbrekende respect en begrip voor de Noorse jachtwetgeving treedt hiermee wel duidelijk aan de dag, vooral op Røst, dat meent zich buiten de wet te kunnen stellen. Aan het hoofd van dergelijke anarchistische opvattingen staat de zegsman van Links (Venstre) Arnfinn Ellingsen die zich in krasse bewoordingen uitlaat over wat hij noemt 'natuurstalinisme'. Dat Links 'groen' een steunpilaar is voor het bestrijden van faunacriminaliteit lijkt zo twijfelachtig te worden. Gelukkig getuigde het hoofdbestuur van Links, desgevraagd de onwettige vangst niet te steunen en de partij distantieerde zich van Arnfinn Ellingsen's mening.

Dat de leider van de Natuurbeschermingsbond, Stein Malkenes, in het eigen blad 'Natuur- en Milieubulletin' zich openstelt voor de legalisatie van de vogelvangst op Røst is ronduit choquant en hoogst onnatuurlijk voor de voorman van Noorwegens grootste milieubeschermingsorganisatie. In de strijd tegen vastgeroeste tradities zal hopelijk het juiste inzicht zegevieren in het land van Gro Harlem Brundtland?

Bron: Lundefangsten på Røst. Vår Fuglefauna 18 (2): 66-67 (1995).

Het verdient aanbeveling dat de Nederlandse Zeevogelgroep (Dutch Seabird Group) en Vogelbescherming Nederland de Norsk Ornithologisk Forening, Seminarplassen 5, N-7060 Klæbu, Noorwegen op z'n minst met een schrijven hun deelname aan de Noorse vogelbeschermers betuigen.

Vertaald en bewerkt door drs. H.J.G. Klijn.

Knobbelzwanen gezocht

Het Knobbelzwanen-Platform organiseert op Tweede Pinksterdag, 27 mei 1996, een nationale knobbelzwanentelling. Een ieder die een bijdrage wil leveren aan deze telling, kan contact opnemen met de landelijke coördinator van deze dag: Wim van der Schot, per adres Nicolaasstraat 2b, 1506 BB Zaandam, (075) 635 15 98, fax: (075) 670 46 36.